

טבילת אש

התומכים טוענים שמדובר בבשורה שתביא לשינוי בנורמה החברתית, ואילו המסתייגים מאמינים שמדובר בצעד קטן במאבק גדול הרבה יותר • האם הצו החדש שאוסר על עישון בשטחי בית הספר לתלמידים ומורים אכן יצליח למנוע מבני הנוער לאמץ את הסיגריות?

כרמית ספיר ויץ

ה

אם אפשר להכריז על תום עידן? שלשום אישרה ועדת הכ"ריאות את צו משרד הבריאות האוסר על עישון בכל מקום בשטחי בתי הספר ועל ביטול הקצאת חרדי עישון לצוותי ההוראה. העישון, מעתה, יותר רק בטווח של עשרה מטרים משער המוסד החינוכי. הצו לא יחול על מוסדות על-תיכוניים ועל מוסדות להשכלה גבוהה. בנימוקי אנשי הוועדה הועלו ביטויים כמו "מניעת עישון כפוי", "לחץ חברתי" ו"התמרמרות בקרב תלמידים מעשנים שרוצים זכויות כמו מוריהם המעשנים"; הממונה על מניעת סמים ואלכוהול במשרד החינוך, קרן רוטאיטח, הבטיחה כי משרד החינוך הוא זה שיאכוף את הצו, ולרגע נדמה היה שהסיגריות יעלמו באופן.

אך האם הצו החדש אכן יצליח לצמצם את תופעת העישון בקרב בני נוער? "לא רק, אבל זה צעד בכיוון הנכון", אומרת דר' אביטל פאטו בן ארי, מקרמת הכ"ריאות באגודה למלחמה בסרטן. "צריך לזיבם להסברה בקרב בני נוער. צריך לזיבם כור שחברות הטבק מוציאות כ-57 מיליון שקל בשנה על פרסום וחסויות במטרה לעורר את העישון בישראל, והאגודה למלחמה בסרטן היא הגוף היחיד בארץ שמממן תשדירים וקמפיינים תקשורתיים למלחמה בעישון. בהמשך לשיטת הפעולה הפורה הקיים בין האגודה למלחמה בסרטן, משרד הבריאות והשי"רת הפסיכולוגי הייעוצי במשרד החינוך

הופקו 200 ערכות למידה ייחודיות בנושא עישון בשפה הערבית, בנוסף למעל 500 ערכות שהופקו והופצו בשפה העברית. הערכה מהווה חלק מתוכנית 'כ"י שודי חיים' הנלמדת בבתי הספר היסודיים, ומטרתה לחשוף את התלמידים הצעירים לנוקי העישון בדרך אקטיבית ומעניינת. יש להמשיך בהרחבת החקיקה לגבי מניעת עישון במקומות ציבוריים, כמו למשל במוסדות להשכלה גבוהה, גני שעשועים וכו' ובנוסף לשנות את האריזות כדי שיכלו אזהרות גרפיות על גבי החפסיה. שילוב של הסברה, חקיקה ואכיפה ושינוי הנורמה החברתית יצמד צמו את תופעת העישון בקרב בני נוער. לפי הצו שאושר שלשום, בטווח הקצר בני נוער לא יוכלו לעשן גם ליד בית הספר, אך בטווח הארוך אנתנו מחנכים דור של ילדים שמגיל גן לא יחשפו למעשנים על ידי מוסדות החינוך. זה צעד חשוב בשינוי הנורמה החברתית בנושא העישון בישראל".

"מבחן המידתיות"

זו לא היוזמה הראשונה האוסרת עישון במוסדות חינוך. חוזר מנכ"ל משרד החינוך משנת 2001 בנושא "מניעת עישון סיגריות ומוצרי טבק במוסדות החינוך" מציינ כי עם הרחבת התקנות של החוק להגבלת העישון במקומות ציבוריים ב-1983, חל איסור מוחלט על עישון של תלמידים במוסדות חינוך, למעט מוסדות על-תיכוניים שבהם גיל הלומדים עולה על 18

שנים. לעובדים במוסדות החינוך הוקצו חדר נפרד, "שיש בו הסדרי אזורור הולמים ושאינ בו נוכחות תלמידים". בשנת תשע"ד הודיע משרד החינוך על צאתו של פיילוט חדש לדרך בשיתוף משרד הבריאות. 200 בתי ספר ברחבי הארץ הוכרזו כנקיים מעישון. צוותי הדרכה מטעם משרד החינוך והבריאות עסקו ב"חינוך לבריאות", ולמורי בתי הספר שבפיילוט הוצע להשתתף בסדרי נאות לגמילה מעישון באמצעות קבוצות גמילה מסוכרות.

דוח משרד הבריאות על העישון ב"ישראל מעלה כי 6.1% מתלמידי כ"י תות ו' ריווחו שהם מעשנים לפחות פעם בשבוע, לעומת 7% מתלמידי כיתה ח'. אצל תלמידי כיתה י' נרשם זינוק והשיעור עומד על 20%. "פעם אחר פעם עולה מתוך נתונים שמתפרסמים על ידי גופים ומוסדות ידועים כגון משרד הבריאות, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וגופי רפואה שונים בארץ ובעולם, ששיעור המעשנים קבוע בקרב בני נוער לא רק שלא יורד, אלא אף עולה", אומר ד"ר אייל ויסבליט ממכללת אוהלו לחינוך, מדעיס וספורט, ומזכיר כי העישון נקשר למחלות ונוקי גוף רבים, בהן מחלות ריאה כגון סרטן, מחלות לב וכלי דם, פגיעה במערכות גוף רבות ועוד.

"אם נוסיף לכך את העובדה שהתחלת העישון בקרב בני נוער נעה בין גיל 12 לגיל 18, וכן שמחקרים בתחום מדעי המוח מעידים על כך שההתמכרות לסיגריות עלולה להתפתח מהר מאוד – הרי לנו הרציונל מדוע יש להקדיש הרבה יותר משאבים ותוכניות כדי למנוע את העישון בקרב בני הנוער", אומר ד"ר ויסבליט.

באגודה למלחמה בסרטן מברכים כמוכנ על ההחלטה. "ארגון הבריאות העולמי הכריז כי עישון הנו גורם המיוות מספר 1 בעולם הניתן למניעה", אומרת ד"ר פאטו. "בישראל העישון

אחראי לכ-8,000 מקרי מוות בשנה, מתוכם כ-700 מעישון פסיבי. בכל שנה מעל ל-350 אלף ימי אשפוז מיוחסים לתחלואה הנגרמת מעישון, והעלות הישירה של הטיפול בנוקי העישון למערכת הבריאות מוערכת בכ-1.6 מיליארד שקל בשנה".

"מעבר לאחריות הפרגוגית, מורים משמשים מודל לחיקוי ודוגמה לתלמידיהם, על אחת כמה וכמה בבית הספר המהווה סביבה חינוכית סטרילית", אומר נשיא מכללת חמדת הדרום הרדית האקדמית לחינוך, הפסיכולוג פרופ' יעקב רופא, שגם הוא מרוצה מההחלטה. "כאשר הם מעשנים בבית הספר הם חותמים לתפקידם החינוכי באופן מובהק. לבני הנוער שאישייתם ודרכם נמצאת בשיא העיצוב בשנים האמורות, ישנה נטייה לחקות את המודלים הסביבתיים והחינוכיים, ולפיכך רצוי שלא יספגו דוגמאות כאלה בסביבת בית הספר, וכי וודאי שלא על ידי אלה שנתפסים בעיניהם כדמויות מעצבות דרך".

לא יבול להיות שזה עלול להשיג את ההפך ולגרור למרד?

"יכול להיות שהרבר מיריד חלק מהתלמידים, אך במבחן המידתיות הרבר יועיל לרוב המחלט – אלה שמעשנים לא יזכו לחיזוק ממי שנתפס בעיניהם כמודל

מורה בתיכון: "יש עם זה בעיה. הופכים את המעשנים לנרדפים. כולנו יודעים מה המשמעות של מים גנובים ימתקו. אני אגיד לך מה יקרה בפועל. המורים המעשנים יעשנו בתוך חדר סגור והתלמידים המעשנים יברחו מחוץ לתחומי בית הספר"

"בטוח הארוך
אנחנו מחנכים
דור של ילדים
שמגיל גן
לא ייחשבו
למעשנים על ידי
מוסדות החינוך"

לדוגמה, ואלה שאינם מעשנים לא ייחש' פו לתופעה השלילית מלכתחילה".

"חשטרת צללים"

אלא שיש כמובן גם מי שמתנגדים למהלך. "בלי לדבר על התופעה הכוללת, זה יכול להשיג תוצאה חלקית מאוד", אומר אליאב בטיטו, יו"ר מועצת התלמידיים והנוער הארצית, תלמיד כיתה י"ב בבית הספר קריית החינוך אמי"ת יהודה בעפולה. "צריך להכניס שיעורים בנושא תזונה נכונה ובאופן כללי נושאים שנוגעים לבריאות במסגרת בית הספר".

גם ג', תלמיד מהדרום, אומר ש"החשש הוא שזה יגרום לתלמידים לא להגיע או לצאת לגמרי מתחומי בית הספר, ואז כן לעשן. נכון שחלק מהתפקיד של המורה זה לראות מה התלמידים עושים וליידע את הוריהם. זה להפוך את המורים מרמות מחנכת למי שטרת צללים בבית הספר".

"יש עם זה בעיה", מתוודה מורה בתיכון. "הופכים את המעשנים לנרדפים. כולנו יודעים מה המשמעות של מים גנובים ימתקו. אני אגיד לך מה יקרה בפועל. המורים המעשנים יעשנו בתוך חדר סגור והתלמידים המעשנים יברחו מחוץ לתחומי בית הספר".

"אני כמנהלת בית ספר לא מתמודדת עם זה כרגע כי זה בית ספר יסודי", אומר רת מנהלת נוספת, שבית ספרה מופיע ברשימת בתי הספר שהשתתפו בפילוט של משרד החינוך. "כן ביקשתי מאנשי הצוות המעשנים, שהם בורדים, לעשן מחוץ למבנה, בלי לדעת בכלל שזה מה שיחליטו. אולי הרגשתי כך כי הילדים קטנטנים ביסודי, ואנחנו מהווים דוגמה ומודל עבורם. אני עצמי חוטאת מדי פעם בעישון ולא מכניסה בכלל סיגריות לבית הספר. כשלימתי בחטיבת ביניים, ירענו שיש תלמידים מעשנים ולא נקטנו צעדים כמו השעיה, אלא צעדים חינוכיים: שיתוף, תוכניות למניעת עישון ועוד. קשה רנו את הנושא של סיגריות לכל הנושא של מניעת התמכרויות בכלל. יש דברים שהם באחריותו של הפרט ושל הוריו. יש דברים שאנחנו לא יכולים לכפות אותם. אנחנו יכולים לכפות מצב שבו הילד לא מעשן? נראה לי מאוד קשה".

"אנחנו כבר כמה שנים אוסרים על תלמידים לעשן בשטח בית הספר", מספר איתי בנוביץ', מנהל התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות בירד שלימים (יאסא), שלא מתרגש למשי מע ההחלטה. גם הסעיף מחזור מנכ"ל משרד החינוך שפורסם בעבר, המייב מורים לדווח להורים על ילדיהם

אם עישנו, לא הפתיע אותו. "אנחנו לא 'מרווחים', אבל תלמיד או תלמידה שנגלה כי הם מעשנים, בהחלט נוודא עם הוריו שהם יודעים על כך", הוא אומר. "בתיכון שלנו 300 תלמידיים, ולכן לולא המורים שיערכנו את ההורים, אין סיכוי שהורה ידע בכל שנות התיכון על אורות בנו או בתו המעשנים".

ד"ר אודי כרמי, ראש בית הספר לחינוך גופני באוהלו, מזהה במהלך האחרון לא רק חשיבות פרגוגית אלא גם ערכית, אבל גורס שיש לעשות יותר. "העישון נלווה לאורח חיים לא בריא, וזה רק מרכיב אחד במאבק, שקשור ללחץ דם ולמחלות ריאות נורספות. כל העניין של העישון הוא חלק מאורח חיים מסוים. המאבק הוא לא רק נגד עישון אלא בעד משהו: לתת אופציה לעסוק בספורט ולהציע דב-

ריים חיוביים. בתי הספר צריכים להתייחס לחינוך גופני ולהקדיש לו יותר משעתיים בלבד. המסר הוא שהמקצוע זניה ושולי, וגם השעתיים האלה הולכות לבדיקת שמות וביגוד. בעידן הפוסט-מודרני, ילדים נדבקים למסכים שלהם וכל המחקרים מראים על השמנת יתר, פחות עיסוק בפעילות גופנית, תזונה לקויה ואורח חיים לא בריא. אני חושב שטוב היה עושה משרד החינוך אם היה שוקל להגביר את השיעורים בחינוך גופני ולהכניס שעה ביום של תרבות הגוף עם הרצאות, פעילות גופנית ואספקטים נוספים. אני לא רוצה שהמורים יהיו שוטרים. ההחלטה מצוינת, אך ההסברה יותר חשובה. אנחנו מוציאים את העישון מחוץ לבית הספר, אך זה לא אומר שהם לא יעשנו. לכן צריך לעבוד על ההסברה של העניין הזה".

ד"ר אודי כרמי, ראש בית הספר לחינוך גופני באוהלו: "המאבק הוא לא רק נגד עישון, אלא בעד משהו: לתת אופציה לעסוק בספורט. עישון הוא חלק מאורח חיים מסוים. אנחנו מוציאים אותו מחוץ לבית הספר, אך זה לא אומר שהם לא יעשנו. לכן צריך לעבוד על ההסברה של העניין הזה"